

ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี 2563 จังหวัดสุโขทัย

D **AE**

กรมส่งเสริมการเกษตร

ประเด็นการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี ๒๕๖๓
จังหวัดสุโขทัย

๑. ประวัติความเป็นมา

๑.๑ เกษตรกรต้นแบบ

ชื่อ - สกุล จ.ส.ท.สุทิน ทองเอี่ยม หรือ จำก้อง บ้านเลขที่ ๖๕ หมู่ที่ ๓ ตำบลป่าแฝก อำเภอ
กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

อายุ ๔๓ ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ ๖๕ หมู่ที่ ๓ ต. ป่าแฝก อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘ ๖๙๑๗ ๗๐๕๒

ระดับการศึกษา ปริญญาโท สาขารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

แรงงานในภาคการเกษตร ๓ คน

การดำเนินกิจกรรมการเกษตร

- เป็นแหล่งเรียนรู้ไร่นาสวนผสม ศึกษารวมชาติตามศาสตร์พระราชา ทั้งด้านพืช สัตว์ ประมง (ผลงานเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ปี ๒๕๖๐)
- นำไฟเพื่อสุขภาพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน
- การเพาะพันธุ์ไก่สวยงาม สร้างเครือข่าย และจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์
- อาหารพื้นบ้าน สะอาดอร่อยจากครัวแม่บ้านหลายหลายชุมชน ชนมและเบเกอรี่จากชุมชนและผู้สูงอายุ (แบ่งปันรายได้ให้คนในชุมชน)
- สานต่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน “เพลงฉ่อย” แสดงต้อนรับคณะศึกษาดูงานภายในศูนย์ฯ

๑.๒ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (เครือข่าย) ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ

ในปี ๒๕๖๐ จ.ส.ท.สุทิน ทองเอี่ยม ได้รับคัดเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ ปี ๒๕๖๑ นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลภูมิปัญญาศึกษาด้านเกษตร และ ปี ๒๕๖๒ ได้รางวัลปราชญ์ดีเด่นของ กศน. (การศึกษานอกสถานที่) ระดับประเทศ ซึ่งสำนักงานเกษตรอำเภอกงไกรลาศ ได้คัดเลือก จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม เป็นเกษตรกรต้นแบบ และจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (เครือข่าย) ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านไร่นาสวนผสมให้แก่เกษตรกรใกล้เคียง และแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ

จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม ได้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจในการพัฒนาตนเอง มาร่วมกันทำการเกษตร ช่วยกันแก้ไขปัญหาด้านเกษตรกรรม รวมถึงศึกษาหาความรู้ใหม่มาทดลองกันในกลุ่ม ซึ่งหลังจากมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (เครือข่าย) ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ ได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการจากชุมชนมาช่วยกันบริหารงาน ศพก. เครือข่าย โดยคัดเลือกจากกลุ่มอาชีพหรือผู้นำในชุมชนที่มีความสมัครใจ และเสียสละ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะมีการแบ่งหน้าที่ตามถนัดของตนเอง และคณะกรรมการจะมีทุกช่วงวัยเพื่อช่วยให้มีความคิดเห็นที่หลากหลาย และพัฒนาผู้บริหาร ศพก. ให้ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีปรับเปลี่ยนจำนวนคณะกรรมการตามลักษณะงานเกิดขึ้นอีกด้วย ซึ่งจะมีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง แต่คณะกรรมการจะมีกิจกรรมร่วมกันเดือนละ ๓-๔ ครั้ง เช่น พัฒนา ศพก., กิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน เป็นต้น

๒. แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย

จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม ได้ดำเนินการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวตามแบบพ่อแม่แล้ว ไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจ และเห็นว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีมากๆ ก็เกิดอาการป่วย และคุณภาพชีวิตไม่ดีขึ้น จึงมีความคิดว่าจะทำการเกษตรแบบปลอดภัยโดยการลดการใช้สารเคมีจนถึงขั้นเกษตรอินทรีย์ เพื่อความปลอดภัยของตัวเกษตรกรเองและผู้บริโภค นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรให้สูงขึ้น ทำให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น ถึงแม้ จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม จะประกอบอาชีพรับราชการเป็นอาชีพหลัก แต่ยังมีความรักความชอบในการประกอบอาชีพเกษตร จึงพยายามศึกษาหาความรู้ เทคโนโลยีด้านการเกษตรใหม่ ๆ มาปรับใช้ในแปลงของตนเอง เช่น การศึกษาดูงานเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน จากแหล่งที่ประสบความสำเร็จ และจากสื่อต่าง ๆ เช่น ยูทูบ เฟสบุ๊ก เป็นต้น จนปัจจุบัน จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม ได้ลาออกจากราชการมาประกอบอาชีพการเกษตรอย่างเต็มตัว

๓. วิธีการดำเนินงาน

จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม เริ่มทำกิจกรรมเต็มรูปแบบเมื่อปี ๒๕๕๕ ถูกปลูกฝังและโตมากับการเกษตร แต่มีความคิดต่างจากพ่อกับแม่ที่เดิมที่ทำงานเพียงอย่างเดียว และมีความคิดว่าถ้าทำหลายๆ อย่าง จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นยิ่งกว่านี้ นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการทำไร่นาสวนผสมของจำก้อง เมื่อก่อนที่บ้านปลูกข้าว กข ๔๓ ได้ผลไม่ค่อยดี เพราะระบบชลประทานไม่ดี ชาวบ้านต่างไม่ขุดบ่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ เพียงแต่รอน้ำฝน จำก้องจึงมีความคิดที่จะขุดบ่อน้ำขึ้นมาเพื่อเก็บน้ำ บ่อน้ำแบ่งออกเป็น ๒ บ่อ โดยบ่อแรกเป็นพื้นที่สูงไว้เก็บน้ำ มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑ ไร่ บ่อที่สองไว้เลี้ยงปลา มีเนื้อที่ ๑ ไร่ เช่นกัน น้ำที่ใสเปลี่ยนมาเมื่อมีน้ำล้นจะมีบ่อดักน้ำอีก ๑ บ่อ

ด้านการทำปุ๋ยสูตรและไถ่สวายนามเมื่อปีที่ผ่านมา ไถ่สวายนามเริ่มมีคณนิยมนลดน้อยลง จึงเลี้ยงไว้เฉพาะบางส่วน มีหลายสายพันธุ์ เช่น ไถ่เหลืองหางขาว ไถ่น้ำแดง แต่จะมีเฉพาะพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์เท่านั้น แรกๆ รายได้หลักมาจากไถ่สวายนามเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่หลังๆ มานี้คนเริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมจากการซื้อไถ่สวายนามมาเป็นซื้ออาหารเพื่อบริโภคและช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีผลผลิตที่ได้จากไถ่ออกมาพอดี

ไถ่ ปลูกเพียงแค่ ๓ ไร่ เป็นไถ่กิมซุง การขายไถ่ไม่ได้ขายเป็นหน่อ แต่เลือกที่จะตัดยอดมาทำเป็นยอดหน่อไม้ดองแทน หากจะไม่ขายหน่อไม้ดองและหน่อไม้สด แต่จะขายยอดหน่อไม้และกิ่งขาของไถ่ โดยจะปล่อยให้ไถ่สูงประมาณ ๗ เมตร จะใช้ไม้ซอกชักยอดลงมา จุดที่แตกต่างจากหน่อไม้ธรรมดาอีกคือ หน่อจะเล็กกว่าหน่อไม้ปกติ แต่จะมีความกรอบที่มากกว่า

การดองยอดหน่อไม้นั้น จะใช้ยอดมาดองน้ำเกลือ หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ขายเป็นชุดพร้อมกับแพ็กเกจใส่ตะกร้า เครื่องจักสาน ในราคาขวดละ ๑๕ บาท ข้อดีของการตัดยอดหน่อไม้ขายนั้นคือ เมื่อตัดยอดแล้วจะได้ลำไถ่และลำไถ่ สามารถแตกกิ่งที่นำไปชำและขยายพันธุ์เพื่อขายต่อไปได้อีก ถ้าสามารถเจาะน้ำไถ่ได้ทุกคืน ไถ่จะให้น้ำตอกลางคืนและมีโมเลกุลเล็กกว่าน้ำทั่วไป ซึ่งผลแล็บจากสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร ชี้ว่า ในน้ำไถ่ ๑ ขวด จะมีโซเดียม ประมาณ ๔๐% มีแคลเซียมธาตุเหล็ก น้ำไถ่จะอยู่ในตระกูลของน้ำแร่ ถ้าเปิดขวดแล้วควรดื่มภายใน ๑-๒ ชั่วโมง เพราะคุณค่าทางโภชนาการจะค่อยๆ ระบายไป การควบคุมตั้งแต่กระบวนการการเก็บ ควบคุมความสะอาดตั้งแต่วิธีการเจาะไถ่ โดยมีคณะเทคนิคการแพทย์มาให้คำแนะนำและสอนกระบวนการเก็บที่ควบคุมเชื้อโรค เมื่อลำไถ่ที่มีอายุ ๑-๒ ปีขึ้นไป ยังสามารถนำมาเผาถ่าน ทำสบู่ชาโคล และนำไถ่มาแปรรูปทำเครื่องจักสานได้อีกด้วย เครื่องจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นเล็กๆ เช่น ที่รองแก้ว ตะกร้า ไถ่กิมซุงจะออกทั้งปี

การดองยอดหน่อไม้นั้น จะใช้ยอดมาดองน้ำเกลือ หั่นเป็นชิ้นเล็กๆ ขายเป็นชุดพร้อมกับแพ็กเกจใส่ตะกร้า เครื่องจักสาน ในราคาขวดละ ๑๕ บาท ข้อดีของการตัดยอดหน่อไม้ขายนั้นคือ เมื่อตัดยอดแล้วจะได้ลำไถ่และลำไถ่ สามารถแตกกิ่งที่นำไปชำและขยายพันธุ์เพื่อขายต่อไปได้อีก ถ้าสามารถเจาะน้ำไถ่ได้ทุกคืน ไถ่จะให้น้ำตอกลางคืนและมีโมเลกุลเล็กกว่าน้ำทั่วไป ซึ่งผลแล็บจากสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการเกษตร ชี้ว่า ในน้ำไถ่ ๑ ขวด จะมีโซเดียม ประมาณ ๔๐% มีแคลเซียมธาตุเหล็ก น้ำไถ่จะอยู่ในตระกูลของน้ำแร่ ถ้าเปิดขวดแล้วควรดื่มภายใน ๑-๒ ชั่วโมง เพราะคุณค่าทางโภชนาการจะค่อยๆ ระบายไป การควบคุมตั้งแต่กระบวนการการเก็บ ควบคุมความสะอาดตั้งแต่วิธีการเจาะไถ่ โดยมีคณะเทคนิคการแพทย์มาให้คำแนะนำและสอนกระบวนการเก็บที่ควบคุมเชื้อโรค เมื่อลำไถ่ที่มีอายุ ๑-๒ ปีขึ้นไป ยังสามารถนำมาเผาถ่าน ทำสบู่ชาโคล และนำไถ่มาแปรรูปทำเครื่องจักสานได้อีกด้วย เครื่องจักสานเป็นผลิตภัณฑ์ชิ้นเล็กๆ เช่น ที่รองแก้ว ตะกร้า ไถ่กิมซุงจะออกทั้งปี

สวนไผ่

น้ำจากลำต้นไผ่

กิ่งพันธุ์ไผ่

หน่อไม้ดอง

ด้านการประมง เริ่มต้นด้วยการเลี้ยงกบในกระชัง กลุ่มคนเลี้ยงกบนั้นจะมีการลงหุ้นและเปิดบัญชีกลุ่มเพื่อรวบรวมเงินใช้เป็นกองกลางในการลงทุน กบ ๑ รอบ จะจับได้ประมาณ ๑.๒-๑.๓ ตัน ในกระชังกบจะแบ่งกันอย่างชัดเจน โดยมีชื่อของผู้เลี้ยงติดไว้หน้ากระชัง กบจะเลี้ยงรวมในบ่อเดียวกันและจำหน่ายพร้อมกันในรูปแบบของการค้ากลุ่ม โดยการซื้อพันธุ์กบมาจากอีกหนึ่งหมู่บ้านที่เพาะพันธุ์ไว้แล้ว ปล่อยกบล็อตละ ๑๕,๐๐๐ ตัว เลี้ยงประมาณ ๒ เดือนครึ่ง ถึง ๓ เดือน ทุนต่อ ๑ รุ่น ประมาณ ๘๐,๐๐๐-๙๐,๐๐๐ บาท ขายส่งหน้าบ่อราคาอยู่ที่ กิโลกรัมละ ๕๐ บาท กลุ่มผู้ซื้อจะเป็นกลุ่มพ่อค้าที่ทำข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งทำการค้าขายร่วมกันมาได้ ๔-๕ ปีแล้ว ต่อมาเริ่มมีการเลี้ยงปลาควบคู่ไปด้วย แต่จะเลี้ยงไม่มากนัก เป็นปลาจำพวกปลาดุก ปลาหมอ ไว้ขายให้กับคนในชุมชน จะเลี้ยงในบ่อเล็กๆ บ่อกว้างประมาณ ๔ เมตร ยาว ๗ เมตร ลึก ๑.๒๐ เมตร เพื่อที่จะสะดวกในการจับได้ง่าย โดยราคาขายนั้นจะถูกกว่าท้องตลาดถึง ๑๐ บาท

การทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าว ๑ ไร่ ทำระบบเกี่ยวด้วยมือ สืบด้วยการดำและมีเครือข่ายสมาชิกที่นำกลับไปทำเองที่บ้านทั้งหมด ๑๔ ราย ต่อมาได้พัฒนาในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการสร้างกลุ่มรถไถนาเที่ยวในชุมชน จุดเด่นคือการนั่งชมบรรยากาศสวนไผ่ พร้อมกับดื่มน้ำไผ่ไปด้วย มีการพัฒนาในเรื่องของการแปรรูปสมุนไพร นำตะไคร้หอมไปแปรรูปเป็นน้ำมันตะไคร้ ยากันยุง และกำลังจะทำน้ำยาล้างจานจากตะไคร้หอม

จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม ได้เริ่มต้นทำเกษตรปลอดภัย โดยการลดใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยการใช้สารชีวภัณฑ์ และน้ำหมักสมุนไพรไล่แมลง ต่อมาลดการใช้ปุ๋ยเคมี โดยใช้ปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ ได้แก่ แพะและวัวที่เลี้ยงไว้เอง, ปุ๋ยหมักจากใบไผ่ และปุ๋ยจากไส้เดือน ด้านปศุสัตว์และประมง ก็จัดทำอาหารเลี้ยงสัตว์เอง ซึ่งปัจจุบันได้ดำเนินการขอรับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จากกรมวิชาการเกษตร ซึ่งอยู่ในระยะปรับเปลี่ยน

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑. ผู้นำและชุมชนให้ความร่วมมือและช่วยกันดูแลพัฒนา ศพก. เครือข่าย
๒. ความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน และมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งการสนับสนุนความรู้ เทคโนโลยี ปัจจัยการผลิต และงบประมาณในการพัฒนา ศพก. แห่งนี้
๓. ความเสียสละและความทุ่มเทของเกษตรกรต้นแบบ รวมถึงการการเฝ้าหาความรู้ใหม่มาทดลองและเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจ
๔. การวางแผนที่ดีและบริหารจัดการที่ดีของคณะกรรมการ รวมถึงมีการทบทวน ตรวจสอบ แก้ไขปัญหา และพัฒนางานให้ดีขึ้น

๕. ปัญหา อุปสรรค และวิธีการแก้ไข

๑. ไม่ได้ผลผลิตจากการไม่ใช้สารเคมีเลยในช่วงแรกๆ
แนวทางแก้ไข : ปรับพฤติกรรมปลูก ดูแลรักษา
๒. ขาดความร่วมมือ ความเข้าใจของสมาชิก เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์
แนวทางแก้ไข : สร้างแรงจูงใจ ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ไม่มีต้นทุนหรือต้นทุนน้อย เช่น การเลี้ยงกบ
๓. สภาพอากาศไม่แน่นอน
แนวทางแก้ไข : ปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรตามสถานการณ์
๔. ราคาผลผลิตเท่ากับราคาตลาดทั่วไปในช่วงแรก
แนวทางแก้ไข : การได้รับรองมาตรฐานส่งผลให้ราคาผลผลิตดีขึ้น
๕. วิทยากรไม่เพียงพอ
แนวทางแก้ไข : ต้องมีการสร้างวิทยากรใหม่ๆ
๖. สถานที่ในการถ่ายทอดความรู้ และหลักสูตร
แนวทางแก้ไข : กระจายจุด เพิ่มฐานเรียนรู้ และปรับหลักสูตรตามความเหมาะสม

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

๑. ต้นทุนการผลิตลดลง รายได้เพิ่มขึ้น ไม่มีความเสี่ยง
๒. สุขภาพดีขึ้น ไม่ค่อยเจ็บป่วย
๓. ได้รับการยอมรับจากชุมชนและบุคคลทั่วไปมากขึ้น
๔. พบช่องทางในการทำการเกษตรมากขึ้น
๕. สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มทำอาหาร, กลุ่มนวดแผนไทย, กลุ่มแปรรูปสมุนไพร เป็นต้น

๗. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่นๆ

๑. กลุ่มเยาวชนในชุมชน ได้แก่ กลุ่มยุวเกษตรกรนอกโรงเรียน, มัคคุเทศน์ชุมชน
๒. เกษตรกรในไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จ แบ่งออกเป็น
 - เกษตรกรในชุมชน ๑๕ ราย
 - เกษตรกรในอำเภอองไกรลาค ๓๓๐ ราย
 - เกษตรกรในจังหวัดสุโขทัย ๕๐๐ ราย
 - เกษตรกรในต่างจังหวัด ๓๖๐ ราย
๓. มีผู้สนใจมาศึกษาดูงานในปี ๒๕๖๒ เฉลี่ยเดือนละ ๔,๓๕๘ ราย
๕. ศึกษาวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้แก่ การทำน้ำเชื้อไข่

ภาพกิจกรรมถอดบทเรียน

สถานที่ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (เครือข่าย) ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

ทีมงานผู้ถอดบทเรียน

๑. นายโอวาท พัฒนชัยวงศ์	หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ	สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย
๒. นายธงชัย มากสกุล	เกษตรอำเภอกงไกรลาศ	สำนักงานเกษตรอำเภอกงไกรลาศ
๓. นางพิกุล สุวนานนท์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการพิเศษ	สำนักงานเกษตรอำเภอกงไกรลาศ
๔. นายไตรรงค์ ชาญพิชิต	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย
๕. นางสาวจารุณี นครกัณฑ์	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย
๖. นางสาวญาณิกา จำเริญขจรสุข	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ	สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย

ผู้รับการถอดบทเรียน

จ.ส.ท. สุทิน ทองเอี่ยม

ประธานคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (เครือข่าย) ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย